СТАНДАРТИ ЄСПЛ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ПОТЕРПІЛОГО ТА РОЛЬ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК У ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

ЮРКЕВИЧ Ірина Ігорівна - доктор філософії в галузі «Право», доцент кафедри кримінального права та процесу Західноукраїнського національного університету

УДК 343.121.4:341.645
DOI: https://doi.org/10.71404/EP.2026.1.83

Статтю присвячено порівняльно-правовому дослідженню стандартів Європейського Суду з прав людини щодо інституту представництва потерпілого та можливостей їх імплементації в Україні через розвиток інституту юридичних клінік. Проаналізовано ключові стандарти, вироблені ЄСПЛ щодо участі жертви злочину у кримінальному провадженні: статус «жертви» за ст. 34 ЄКПЛ, позитивне зобов'язання держави провести ефективне розслідування, право потерпілого на доступ до правосуддя та безоплатну юридичну допомогу. Обґрунтовано, що юридичні клініки є одним із інституційних інструментів наближення вітчизняної практики до конвенційних стандартів.

Досліджено вплив директиви Директиви ЄС 2012/29/EU та рекомендації Ради Європи на формування стандартів представництва потерпілого. Встановлено прогалини у впровадженні міжнародних стандартів у вітчизняне кримінально-процесуальне законодавство та практику. Сформульовано авторські позиції щодо удосконалення КПК України відповідно до вимог ЄСПЛ та acquis communautaire ЄС.

Автор приходить до висновку, що необхідно трансформувати механізм набуття статусу потерпілого – слід розглянути можливість закріплення у ч. 2 ст. 55 КПК автоматичного виникнення прав потерпілого з моменту внесення відомостей до ЄРДР без вимоги подання окремої заяви в справах про особливо тяжкі злочини, пов'язані з смертю та тяжкими тілесними ушкодженнями. Це наблизить вітчизняне законодавство до конвенційного поняття «жертви».

Запровадити обов'язкову безоплатну допомогу потерпілим. Потрібно доповнити Закон України «Про безоплатну правову допомогу» нормами, які гарантують потерпілим від злочинів, що спричинили смерть або тяжкі тілесні ушкодження право на безоплатну допомогу адвоката представника протягом усього кримінального провадження. Це прямо відповідає вимогам Директиви 2012/29/EU і позиції ЄСПЛ щодо ефективної участі потерпілого.

Ключові слова: представництво потерпілого, ЄСПЛ, жертва злочину, юридична клініка, безоплатна правова допомога, доступ до правосуддя, ефективне розслідування, Директива 2012/29/EU, КПК України, порівняльно-правовий аналіз, імплементація, клінічна юридична освіта

Постановка проблеми

Захист прав потерпілих від злочинів є однією з ключових функцій будь-якої правової держави у більшості пострадянських правових систем, зокрема в Україні кримінальне провадження традиційно орієнтовано на «боротьбу зі злочинністю» і «доведення вини» тоді як інтереси потерпілої особи залишаються на периферії процесу. Як констатують Орлеан А., Павлюковець Т. та ін., «Українське законодавство містить широкий перелік прав потерпілого для активної участі в розслідуванні злочину та подальшому судовому процесі. Проте на практиці

багато з них залишаються декларативними» [1, с. 4].

Сама практика Європейського Суду з прав людини далі ЄСПЛ впродовж десятиліть формує конкретний зміст права потерпілого на ефективний захист через тлумачення статей 2, 3, 6, 8, 13 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Для України, яка ратифікувала ЄКПЛ і відповідно до до ст. 17 Закону «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» зобов'язана застосовувати практику ЄСПЛ, як джерело права, питання імплементації відповідних стандартів є вкрай актуальним [2].

Попри чисельні спроби реформувати КПК України, реальний процесуальний статус потерпілого і його представника суттєво поступається стандартам виробленим ЄСПЛ зазначено розбіжність, що матеріалізується у щорічних сотнях рішень проти України щодо неефективного розслідування є предметом зазначеного аналітичного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання представництва потерпілого в контексті практики ЄСПЛ досліджували М. Л. Грібов і В. В. Червінський, Р. А. Попович і В. В. Семенов, О. П. Кучинська, М. А. Погорецький і Д. Б. Сергєєва, В. М. Тертишник. Серед зарубіжних авторів вагомий внесок зробили дослідники, задіяні у підготовці доповіді Експертного центру з прав людини «Права потерпілих від насильницьких злочинів в Україні» (2020) та Посібника ОБСЄ з доступу до правосуддя.

Разом із тим комплексного дослідження, що системно зіставило б практику ЄСПЛ щодо статусу потерпілого зі станом вітчизняного законодавства і запропонувало конкретні механізми імплементації в українській науці бракує. Більшість праць аналізують або тільки практику ЄСПЛ або тільки КПК України не здійснюючи їх системного зіставлення, що зумовлює мету зазначеного наукового дослідження.

Мета і завдання статті

Метою статті є виявлення та систематизація стандартів ЄСПЛ і ЄС щодо інституту представництва потерпілого у кримінальному провадженні, визначення рівня їх імплементації у чинному законодавстві України та обґрунтування ролі юридичних клінік як інституційного механізму забезпечення доступу потерпілих до безоплатної правової допомоги відповідно до вимог порівняльно-правового аналізу.

Для досягнення зазначеної мети вирішується такі завдання: визначити поняття «жертви» у розумінні статті 34 ЄКПЛ та встановити його співвідношення з поняттям «потерпілий» у КПК України, проаналізувати позитивне зобов'язання держави щодо ефективного розслідування у практиці ЄСПЛ, охарактеризувати право потерпілого на доступ до правосуддя і юридичну допомогу за стандартами ЄСПЛ і ЄС, встановити відповідність вітчизняного законодавства встановленим стандартам, сформулювати пропозиції щодо імплементації.

Виклад основного матеріалу статті

Стаття 34 ЄКПЛ надає право звертатися до ЄСПЛ будь-якій особі, яка вважає себе жертвою порушення Конвенції. Поняття «жертви» є автономним конвенційним поняттям і не залежить від того чи надано особі відповідний статус у національному провадженні. Суд неодноразово підкреслював: отримати статус потерпілого можна у тому випадку якщо оскаржуваний захід безпосередньо зачіпає права того хто звертається до суду [3, с. 487].

Згідно з ч. 1 ст. 55 Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК України) потерпілим кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано немайнової шкоди [4]. Набуття процесуального статусу потерпілого відбувається лише за згодою особи з моменту подання заяви про вчинення кримінального правопорушення, або заяви про залучення до провадження як потерпілого [5, с. 232].

Конституція України ст. 59 передбачає право кожного на правову допомогу та захист своїх прав, кожен є вільним у виборі

захисника своїх прав [6]. Це конституційне положення дублюється в галузевому законодавстві, ст. 20 КПК гарантує підозрюваному, обвинуваченому, виправданому, засудженому право на захист, яке полягає у наданні можливості надавати усні або письмові пояснення, збирати та подавати докази, приймати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватись правовою допомогою захисника [4].

Водночас право потерпілого на правову допомогу адвоката реалізується через інститут представництва. Відповідно до частини першої статті 58 КПК України представником потерпілого є особа, яка у кримінальному провадженні може бути захисником - адвокат відомості про якого внесено до єдиного реєстру адвокатів України [7, с. 47]. Координаційний центр з надання безоплатної правничої допомоги підкреслює, що залучення адвоката дозволяє потерпілому повноцінно реалізувати свої права у кримінальному процесі, зокрема контролювати дотримання процесуальних прав, забирати докази, готувати процесуальні документи та представляти інтереси у взаємодії з іншими учасниками впровадження [8].

Ємельянов Р. О. виокремлює чотири основні функції адвоката -представника потерпілого під час досудового розслідування: консультативну (роз'яснення прав та обов'язків), захисну (захист прав та інтересів), забезпечувальну (забезпечення дотримання прав) та запобіжна (запобігання кримінальному переслідуванню та тиску на клієнта з боку правоохоронних органів) [5, с. 232].

Консультативна функція передбачає надання потерпілому роз'яснень стосовно його процесуальних прав та обов'язків визначеним статтями 56, 57 КПК України, а також інформування про хід досудового розслідування. Вона особливо актуальна на початковому етапі провадження коли потерпілий не завжди розуміє складний процесуальний механізм захисту своїх прав. Іскендерова Г. Т. справедливо вказує що: «потерпілий доручає представнику більшість дій, якщо не всі, пов'язані зі своїм захистом», що перш за все пов'язано з можливою відсутністю у потерпілого відповідного досвіду участі у кримінальному провадженні та належної правової підготовки [7, с. 47].

Захисна та забезпечена функція реалізується через участь адвоката у слідчих діях. Відповідно до частини першої ст. 223 КПК України слідчі дії: допит, слідчий експеримент, призначення експертизи тощо є діями спрямованими на отримання, збирання доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні [4]. Адвокат, беручи участь у цих діях, забезпечує дотримання законності процедур, запобігає порушенням прав потерпілого та оцінює законність зібраних доказів.

Важливою складовою діяльності адвоката є збирання доказів з метою встановлення розміру завданої шкоди та обґрунтування цивільного позову, використовуючи повноваження, передбачені Законом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокат – представник потерпілого може витребувати в порядку адвокатського запиту відомості про розмір активів, на які відбулися посягання, отримати в порядку тимчасового доступу до документів дані про рух грошових коштів на рахунку, опитати певних осіб стосовно вартості наявного майна на підставі договірних відносин, ініціювати призначення експертизи та встановлення розміру завданої шкоди [9, с. 278–279].

Введення в Україні воєнного стану Указом Президента України від 24 лютого 2022 року суттєво вплинуло на можливість реалізації адвокатами своїх повноваження представників потерпілих. Анісімов Д. О., Бардін Є. В. зазначають, що незважаючи на введення воєнного стану КПК України не втрати Та не призупинив свої чинності а тому всі учасники кримінального провадження включаючи потерпілих та їх представників зберегли свої процесуальні права [10, с. 307].

Біднарчук М. М. наголошує що: «досудове розслідування в умовах воєнного стану в Україні набуває особливого значення через специфічні умови, в яких воно відбувається», оскільки «воєнний стан суттєво впливає на всі аспекти кримінального процесу, зокрема на правозастосування, що потребує гнучких підходів та адаптації до нових викликів» [11, с. 134]. Серед таких викликів

необхідність проведення слідчих дій в умовах бойових дій на території з обмеженим доступом, що ускладнює збирання доказів та забезпечення участі адвоката.

Практика свідчить, що в умовах воєнного стану виникає ряд специфічних проблем що перешкоджають ефективному здійсненню адвокату своїх функцій, як представника потерпілого насамперед це обмеження фізичного доступу адвоката до місця проведення процесуальних дій Так, Д. О. Анісімов та Є. В. Бардін констатують, що «трапляються випадки фізичного недопуску захисника до місця проведення процесуальних дій» [10, с. 310]. Аналогічна проблема існує і стосовно представників потерпілих – правоохоронці мають можливість перешкоджати їхній участі у слідчих діях.

Воєнний стан ускладнює доступ до матеріалів досудового розслідування на практиці потерпілий, а відповідно і його представник –адвокат зазвичай має можливість ознайомитись зі змістом матеріалів кримінального провадження тільки в порядку ознайомлення після завершення розслідування що по суті позбавляє потерпілого можливості брати активну участь у провадженні з метою забезпечення своїх прав і законних інтересів [5, с. 235–236]. В умовах воєнного стану зазначена проблема набирає ще більш гострого характеру.

В умовах воєнного стану значна частина адвокатів переміщена з місць свого звичайного проживання та практики, що ускладнює їхню участь в конкретному провадженні. Потерпілі, які є вимушеними переселенцями нерідко позбавлені можливості отримати кваліфіковану правову допомогу від адвоката, обізнаного з обставинами справи. Адвокатура за слугами Біднарчука М.М.: «повинна мати можливість повноцінно виконувати свою функцію, захищаючи права підозрюваних та обвинувачених і запобігаючи порушенням під час досудового розслідування» [11, с. 134]. Це твердження у рівній мірі стосується і представників потерпілих.

В умовах воєнного стану існує ризик використання процедур досудового розслідування для переслідування осіб або ухилення від відповідальності за воєнні злочини. Представник потерпілого відіграє важливу роль у виявленні та попередженні таких порушень. Як зазначає Анісімов Д. О. «захисник є своєрідним професійним контролером щодо захисту прав, свобод та законних інтересів інших учасників кримінального провадження, чиї права були порушені та потребують відновлення» [10, с. 310].

Особливої уваги в контексті досліджуваної теми заслуговує питання участі адвоката представника – потерпілого при укладенні угоди про примирення. Аналіз матеріалів слідчої практики свідчить що 86% досліджених кримінальних проваджень факт відшкодування спричиненої кримінальним правопорушенням шкоди на стадії досудового розслідування є підставою для укладення угоди про примирення між потерпілим і підозрюваним[9, с. 280].

За даними Верховного Суду кількість осіб стосовно яких місцеві загальні суди закрили матеріали кримінального провадження, становила 18,2 тис., зокрема у зв'язку із примиренням винного з потерпілим закрито 24,5% проваджень (4,4 тис. осіб від 18,2 тис. осіб) [9, с. 280]. Ці статистичні дані засвідчують, що інститут угод є реальним і поширеним інструментом вирішення кримінально-правових конфліктів.

Іскендерова Г.Т. слушно зауважує, що наслідками укладення та затвердження угоди про примирення для потерпілого є обмеження права оскарження вироку лише з підстав призначення судом покарання менш суворого ніж узгоджена сторонами, позбавлення права вимагати в подальшому притягнення особи до кримінальної відповідальності за відповідне правопорушення та змінювати розмір вимог про відшкодування шкоди [7, с. 48]. Такі суттєві обмеження прав потерпілого зумовлюють необхідність забезпечення участі захисника - представника потерпілого при укладенні угоди.

На жаль чинне кримінально-процесуальне законодавство не передбачає обов'язкової участі адвоката як представника потерпілого при укладенні угоди про примирення, при цьому при укладенні угоди про визнання винуватості зі сторони підозрюваного завжди діє захисник, як законний принцип дотримання якого є обов'язковим. Про-

те аналогічна вимога не встановлена щодо захисту потерпілого. Така асиметрія суперечить принципу рівності сторін кримінального провадження та може призводити до порушення прав потерпілого.

На практиці відомі випадки коли угода про примирення укладалася без належного розуміння потерпілим правових наслідків такого кроку. Так Жовтневий районний суд міста Луганська відмовив у затвердженні угоди про примирення, оскільки з пояснення обвинуваченого та потерпілого було встановлено що угода укладена за ініціативою слідчого, який склав текст угоди і надав його сторонам для підпису [12]. Участь адвоката, як представника потерпілого могла б упередити таку ситуацію та виключити незаконну участь слідчого при укладенні угоди.

Слід також наголосити на важливості забезпечення адвокатом контролю за виконанням угоди про примирення. Згідно зі статтею 476 КПК України у разі невиконання угоди про примирення потерпілий має право звернутися до суду з клопотанням про скасування вироку [4]. Отримання доказів щодо невиконання умов угоди та доведення їх перед судом потребує спеціальних правових знань, що підтверджує необхідність участі адвоката.

Ролі адвокатури у забезпеченні права на захист не обмежується виключно юридичними аспектами. Вона має важливе соціальне та культурне значення Біднарчук М. М. стверджує що: «адвокатура відіграє важливу роль у формуванні правової культури суспільства та забезпеченні доступу до правосуддя для всіх категорій населення», підкреслюючи, що «право на захист не повинно залежати від матеріального становища особи, тому надання безоплатної правової допомоги є ще одним важливим аспектом діяльності адвокатів» [11, с. 135].

У системі кримінального судочинства адвокат виступає «своєрідним посередником між громадянами та державою, забезпечуючи, щоб кримінальне правосуддя здійснювалося відповідно до принципів законності, справедливості та рівності перед законом» [11, с. 135]. Особливо важливо це в умовах воєнного стану, коли ризики порушення прав людини значно зростають. Як зазначає Шевчук О.: «активне застосування інституту забезпечення громадського контролю у механізмі формування правової культури в Україні» є важливим чинником протидії правовому нігілізму [13].

Воєнний стан створює нові виклики для адвокатури, обмеження доступу до правової допомоги, ускладнення проведення слідчих дій та необхідність оперативного реагування на зміну обставин, проте адвокати продовжують забезпечувати захист фундаментальних прав, надаючи кваліфіковану допомогу та запобігаючи можливим зловживання з боку державних органів. У цьому контексті роль адвоката представника потерпілого у досудовому розслідуванні в умовах воєнного стану набуває ще більшого значення для забезпечення верховенства права та справедливості.

Слід підкреслити що відповідно до Рекомендації № R (85) 11 Комітету Міністрів Ради Європи «щодо положення потерпілого в рамках кримінального права і кримінального процесу», необхідно приділяти більше уваги фізичній, психологічній, матеріальній і соціальній шкоді, завданій потерпілому, та розглядати заходи для задоволення його потреб [14]. Участь адвоката, як представника потерпілого є одним із ключових механізмів реалізації зазначених рекомендацій у вітчизняній судовій практиці.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі

На основі проведеного аналізу сформульовано наступні пропозиції щодо проведення законодавства України у відповідність до стандартів ЄСПЛ та ЄС у сфері захисту прав потерпілих:

Трансформувати механізм набуття статусу потерпілого – слід розглянути можливість закріплення у ч. 2 ст. 55 КПК автоматичного виникнення прав потерпілого з моменту внесення відомостей до ЄРДР без вимоги подання окремої заяви в справах про особливо тяжкі злочини, пов'язані з смертю та тяжкими тілесними ушкодженнями. Це наблизить вітчизняне законодавство до конвенційного поняття «жертви».

Запровадити обов'язкову безоплатну допомогу потерпілим. Потрібно доповнити

Закон України «Про безоплатну правову допомогу» нормами, які гарантують потерпілим від злочинів, що спричинили смерть або тяжкі тілесні ушкодження право на безоплатну допомогу адвоката представника протягом усього кримінального провадження. Це прямо відповідає вимогам Директиви 2012/29/EU і позиції ЄСПЛ щодо ефективної участі потерпілого.

Усунути законодавчу колізію щодо доступу до матеріалів розслідування. Необхідно вилучити п. 5 ч. 2 ст. 56 КПК або привести його у відповідність до п. 11 ч. 1 ст. 56 та ч. 1 ст. 221 КПК, закріпивши право представника потерпілого на ознайомлення з матеріалами досудового розслідування за рішенням слідчого або прокурора до його завершення.

Література

1. Орлеан А., Павлюковець Т., Крапивін Є., Лотюк Д., Човган В. Права потерпілих від насильницьких злочинів в Україні: міжнародні стандарти та національні практики / за ред. В. Човгана. Київ: Артек, 2020. 206 с.

2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15.

3. Філіппова А. Ю. Представництво громадською організацією інтересів необмеженого кола осіб у суді через призму доктрини actio popularis. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. Вип. 6. Ч. 2. С. 485–492.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

5. Ємельянов Р. О. Представництво інтересів потерпілого (фізичної особи) в стадії досудового розслідування. Правові новели. 2022. № 18. С. 232–238.

6. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

7. Іскендерова Г. Т. Представництво та захист адвокатом прав потерпілого у кримінальному провадженні на підставі угоди про примирення. Вісник кримінального судочинства. 2016. № 2. С. 46–50.

8. Про Координаційний центр / Координаційний центр з надання правничої допомоги : офіційний вебсайт. URL: https://legalaid.gov.ua/tsentry/koordynatsijnyj-tsentr/

9. Ємець І. О. Роль і місце представника потерпілого у встановленні майнової шкоди та збитків, завданих йому кримінальним правопорушенням. Вісник кримінологічної асоціації України. 2024. № 3 (33). С. 277–282.

10. Анісімов Д. О., Бардін Є. В. Проблемні аспекти участі адвоката у досудовому розслідуванні в умовах воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2024. Сер. Право. Вип. 83. Ч. 3. С. 307–310. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.3.47.

11. Біднарчук М. М. Роль адвокатури у забезпеченні права на захист під час досудового розслідування в умовах воєнного стану. Права людини в Україні: минуле, сьогодення, майбутнє. Харків, 2022. С. 134–136.

12. Ухвала Жовтневого районного суду м. Луганська від 16.09.2013 р. у справі № 435/9125/13-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/33537466

13. Шевчук О. Громадський контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування як чинник формування правової культури в Україні. Актуальні проблеми правознавства. 2022. Вип. 4 (32). С. 102–106. DOI: https://doi.org/10.35774/app2022.04.102.

14. Recommendation No. R (85) 11 of the Committee of Ministers to member states on the position of the victim in the framework of criminal law and procedure (Adopted by the Committee of Ministers on 14 June 1985). URL: https://search.coe.int/cm

References

1. Orlean, A., Pavliukovets, T., Krapivin, Ye., Lotiuk, D., & Chovhan, V. (2020). Prava poterpilykh vid nasylnytskykh zlochyniv v Ukraini: mizhnarodni standarty ta natsionalni praktyky [Rights of victims of violent crimes in Ukraine: International standards and national practices] (V. Chovhan, Ed.). Artek.

2. Verkhovna Rada of Ukraine. (2006). Pro vykonannia rishen ta zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny [On the execution of judgments and the application of the practice of the European Court of Human Rights]: Law of Ukraine No. 3477-IV. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15

3. Filippova, A. Yu. (2025). Predsednytstvo hromadskoiu orhanizatsiieiu interesiv neobmezhenoho kola osib u sudi cherez pryzmu doktryny actio popularis [Representation by a public organization of the interests of an indefinite circle of persons in court through the prism of the actio popularis doctrine]. Analitychno-Porivnialne Pravoznavstvo [Analytical and Comparative Jurisprudence], 6(2), 485–492.

4. Verkhovna Rada of Ukraine. (2012). Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine]: Law of Ukraine No. 4651-VI. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

5. Yemelianov, R. O. (2022). Predsednytstvo interesiv poterpiloho (fizychnoi osoby) v stadii dosudovoho rozsliduvannia [Representation of the interests of the victim (physical person) at the stage of pretrial investigation]. Pravovi Novely [Legal Novels], (18), 232–238.

6. Verkhovna Rada of Ukraine. (1996). Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]: Law of Ukraine No. 254k/96-VR. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80

7. Iskenderova, H. T. (2016). Predsednytstvo ta zakhyst advokatom prav poterpiloho u kryminalnomu provadzhenni na pidstavi uhody pro prymirennia [Representation and defense by a lawyer of the victim's rights in criminal proceedings on the basis of a reconciliation agreement]. Visnyk Kryminalnoho Sudochynstva [Journal of Criminal Justice], (2), 46–50.

8. Coordination Center for Legal Aid Provision. (n.d.). Pro Koordynatsiinyi tsentr [About the Coordination Center]: Official Website. https://legalaid.gov.ua/tsentry/koordynatsijnyj-tsentr/

9. Yemets, I. O. (2024). Rol i mistse predstavnyka poterpiloho u vstanovlenni maiunovi shkody ta zbytkiv, zavdanykh iomu kryminalnym pravoporushenniam [The role and place of the victim's representative in establishing property damage and losses caused to them by a criminal offense]. Visnyk Kryminolohichnoi Asotsiatsii Ukrainy [Bulletin of the Criminological Association of Ukraine], 3(33), 277–282.

10. Anisimov, D. O., & Bardin, Ye. V. (2024). Problemni aspekty uchasti advokata u dosudovomu rozsliduvanni v umovakh voiennoho stanu [Problematic aspects of lawyer's participation in pretrial investigation under martial law]. Naukovyi Visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Seriia PRAVO [Uzhhorod National University Scientific Herald. Series LAW], 83(3), 307–310. https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.3.47

11. Bidnarchuk, M. M. (2022). Rol advokatury u zabezpechenni prava na zakhyst pid chas dosudovoho rozsliduvannia v umovakh voiennoho stanu [The role of the bar in ensuring the right to defense during a pretrial investigation under martial law]. In Prava liudyny v Ukraini: mynule, siohodennia, maibutnie [Human rights in Ukraine: Past, present, future] (pp. 134–136). Kharkiv.

12. Zhovtnevyi District Court of Luhansk. (2013). Ukhvala u spravi No. 435/9125/13-k [Ruling in Case No. 435/9125/13-k]. Unified State Register of Court Decisions. http://reyestr.court.gov.ua/Review/33537466

13. Shevchuk, O. (2022). Hromadskyi kontrol za diialnistiu orhaniv mistsevoho samovriaduvannia yak chynnyk formuvannia pravovoi kultury v Ukraini [Public control over the activities of local self-government bodies as a factor in the formation of legal culture in Ukraine]. Aktualni Problemy Pravoznavstva [Actual Problems of Law], 4(32), 102–106. https://doi.org/10.35774/app2022.04.102

14. Committee of Ministers of the Council of Europe. (1985). Recommendation No. R (85) 11 to member states on the position of the victim in the framework of criminal law and procedure. Council of Europe. https://search.coe.int/cm

ECHR STANDARDS ON THE PROTECTION OF VICTIMS' RIGHTS AND THE ROLE OF LEGAL CLINICS IN THEIR IMPLEMENTATION IN UKRAINE: COMPARATIVE LEGAL ASPECT

The article is devoted to a comparative legal study of the standards of the European Court of Human Rights on the institution of victim representation and the possibilities of their implementation in Ukraine through the development of the institution of legal clinics. The key standards developed by the ECHR on the participation of a victim of a crime in criminal proceedings are analyzed: the status of a «victim» under Art. 34 of the ECHR, the positive obligation of the state to conduct an effective investigation, the right of the victim to access to justice and free legal aid. It is substantiated that legal clinics are one of the institutional tools for bringing domestic practice closer to conventional standards.

The impact of the EU Directive 2012/29/EU and the Council of Europe recommendations on the formation of standards of victim representation is studied. Gaps in the implementation of international standards into domestic criminal procedural legislation and practice are identified. The author's positions on improving the Criminal Procedure Code of Ukraine in accordance with the requirements of the ECHR and the acquis communautaire of the EU are formulated.

The author comes to the conclusion that it is necessary to transform the mechanism for acquiring the status of a victim - it is necessary to consider the possibility of enshrining in Part 2 of Article 55 of the Criminal Procedure Code the automatic emergence of the rights of the victim from the moment of entering information into the ERDR without the requirement to submit a separate application in cases of especially serious crimes involving death and serious bodily injury. This will bring domestic legislation closer to the conventional concept of «victim».

Introduce mandatory free assistance to victims. It is necessary to supplement the Law of Ukraine «On Free Legal Aid» with norms that guarantee victims of crimes that caused death or serious bodily injury the right to free assistance from a lawyer or representative throughout the entire criminal proceedings. This directly corresponds to the requirements of Directive 2012/29/EU and the position of the ECHR on the effective participation of the victim.

Keywords: *victim representation, ECHR, victim of crime, legal clinic, free legal aid, access to justice, effective investigation, Directive 2012/29/EU, CPC of Ukraine, comparative legal analysis, implementation, clinical legal education*